

מגן חיות הנוציה - נכר... 1037
כ"ג אדר א' תש"ח - רמ"ח 110 ז' צ"ה

שילוח הקן - מקריות

קן ציפור היא מצוה חדשה לגמרי, "כי יקרא קן צפור לפניך" 27, אתה הולך בדרך ומזדמן לך, "יקרא" - הוא ענין של מקריות 28. אבל צבור, זה לא מקריות 29, "עם זו יצרתי לי" 30! "הכל בידי שמים, חוץ מיראת שמים" 31. "אשר בחר בנו מכל העמים" 32 זה קבוע 33.

רחמים וגזירות

מצות שילוח הקן - מצד הרחמים? התחשבות? רחמנות היא ממידות ישראל 34, מיסודות האופי של ישראל: המרחם על הכריות - הוא מזרעו של אברהם אבינו 38. דבר ד' מופיע בתוכנו ומחנך אותנו, בפרטי פרטים של עובדות. והנה הדרכה אחת מובלטת כאן, הדרכה מוסרית ממשית פרקטית, שנצטמצמה במצוה זו: צער בעלי חיים 39 וצער בני אדם על-אחת-כמה-זכמה! 40.

ועם-כל-זה, נאמר במשנה ברכות: "האומר על קן צפור יגיעו רחמין משתקין אותו" 41. הפונה כלפי שמים, כלפי רבונ-של-עולם, מרבה בתחנונים ואומר 42: רחמים, שפע רחמנותך מתגלה אפילו על ציפור, מתוך קן הציפור - יגיעו רחמין עלינו! משתקים אותו, לא נותנים לו להתפלל כך.

כך במשנה בקיצור, ובגמרא יש על זה בירור דברים. מה החסרון, למה לא נותנים לו להתפלל באופן כזה? בגמרא ניתן לזה הסבר יסודי - דברים ברומו של עולם: "מפני שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא רחמים ואינן אלא גזירות" 43. החסרון בזה הוא, שהוא פונה לקדוש-ברוך-הוא מתוך הגדרה של רחמים, ואילו מידותיו של הקדוש-ברוך-הוא הן גזירות. רחמים זה בעצם דבר טוב. ישראל רחמנים 37, "אתה רחום" וכו' 44. אבל צריך זהירות מהסכנה שיש בגישה של בירור הבחנות כלפי שמים.

מתוך הצבוריות הכללית מתפרטים כל הפרטים, עד כדי "כי יקרא": מקריות. תורה היא קביעות: "עשה תורתך קבע" 34. "בתורת ד' חפצו, ובתורתו יהגה יומם ולילה" 35. חיי אדם כוללים גם קביעות וגם עראיות 36. שילוח הקן היא מצוה מיוחדת השייכת למקריות, זהו יסוד עיקרי בכל גדר המצוה הזאת: "כי יקרא - פרט למזומן" 28. אנו נפגשים בשני מיני צורות חיים, ושני מיני הדרכה

אלוהית: המוכן - המזומן הכללי, והלא מזומן. וכאן עסקינן בדבר לא מזומן, בדבר מקרי עסקינן, בהמשך ההדרכה האלוהית למקריות ואין לערב תחומים. "כי יביאך ד' אלהיך אל הארץ" 2, ד' מסדר את ענין הממלכתיות שלך ומתוך-כך מופיעה התפרטות מעשית בכל תוקף ושכלול, עד לדבר ד' שעוסק בצד המקריות שבעניני החיים.

זהירות מהגשמה באלוהות 45

"קדשים תהיו - כי קדוש אני" 46, וכן מובא אצל חז"ל 47 הפסוק "והתקדשתם והייתם קדשים - כי קדוש אני" 48. אולם תדעו: "קדושתו למעלה מקדושתכם" 49. נכון לומר שהמושג של קדושה אלוהית של "קדיש בשמי מרומא עילאה" 50 הוא ה"קדוש" שלנו, ואשרינו שנמשכת קדושתנו מתוך הקדושה העליונה האמיתית, אבל אין להחליף את היוצרות, אין לחשוב שזה מתחיל מן הקדושה התחתונה, חס ושלום! זה מתחיל מן הקדושה העליונה, זה נמשך מן הקדושה האבסולוטית משמי מרומא עילאה, קדושתכם מתוך קדושתו. קדושתו היא המקור. זהירות מטשטוש, מסכנת הגשמה של האלוהות.

אצלנו יש אנשים בעלי מידות טובות, המרחמים על הבריות. כך מתאים. אבל לומר שבאותה מידה אף רבונ-של-עולם רחום, זו טעות יסודית 51. קן ציפור זו דוגמא: אם אתה אומר שזה ענין של רחמים - זו מין השפלה, ירידה לעומת

המקוריות האלוהית. מידותיו אינן אלא גזירות, חוקות, החלטות. חוקות שמים וארץ, חוקות ההנהגה האלוהית, הן למעלה מהרחמנות. ומאותן גזירות אלוהיות יש מקום להמשך חינוך מוסרי לרחמנות שלנו. זו נפקא מינה יסודית מה צריכה להיות הגישה: מלמעלה למטה ולא מלמטה למעלה. כביכול, רוצים לחנך ולהדריך את רבונ-של-עולם במוסריות שלנו! - המוסריות שלנו נקבעת לאור המוסריות של רבונ-של-עולם ומתוך-כך יש ערך למוסריות שלנו 52.

זה היסוד העליוני-העילאי: מהתורה, מדבר ד' מן השמים נמשכים כל הפרטים. כמרכן מהקדושה העליונה נמשכת הקדושה שלנו, ומהמוסריות העליונה נמשכת גם הדרכה לקן ציפור. אבל מי שמשפיל ומקטין את הרחמים האלוהיים לבנליות אנושית, משתקין אותו 53.

1037 - 318 - 323

בשלמא מודים מודים משתקין אותו משום דמיחזי כב' רשויות ועל טוב שמך נמי משמע על הטובה ולא על הרעה ותנן חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, אלא על קן צפור יגיעו רחמין מאי טעמא (לא. אמר עולא) פליגי בה תרי אמוראי במערבא רבי יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבידא, חד אמר מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית וחד אמר מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזרות.

קג. וח"א מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים כו'. מתועלת התפילה וסיפור שבחי השם ית' הוא שילמד אדם כפי כחו מדרכיו ית'. ובאשר המדה המצויירת ליחסה לשם יתעלה היא המדה הראויה להיות שלטת על כל דרכי האדם, ע"כ בהיות האדם מציייר שמדת הרחמים היא המדה הכללית וישים תכליתו להשתמש במדת הרחמים, יבא מזה לידי הפסד סדר וירחם גם על הראויים להתאכזר עליהם, ויכל המרחם על האזכורים סופו להתאכזר על הרחמנים" כדחז"ל 1. ע"כ ראוי להשכיל כי המדה היותר שלמה היא מדת החכמה והיושר האלהי, שהוא מחלק בקו לכל מדה פרטית להשתמש בה במקומה ומציין מקום גם למדת הרחמים. והנה אלה ב' הדיעות הן שתי נטיות הפכיות קיצוניות שאינן הגונות, שיוכל ציור בלתי אמיתי להביא בתורת האדם, לדעה הראשונה הגברת אהבת עצמו שהיא היפך מדת הרחמים, ולדעה השנייה היא הגברת הרחמים ואהבת זולתו בלא מדה שכלית שהיא מבלה עולם ג"כ בצאתה מדרך החכמה. אמנם "כל ארחות ד' - המה - חסד ואמת לנוצרי בריתו ועדותיו" 2, שמוכנים לקבל על ידם חסדו ואמתו.

קב. אלא על קן ציפור יגיעו רחמין מ"ט כו' ח"א מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית. ראוי שישכיל האדם כי טובו של השם ית' הוא מקיף את המציאות כולה, וכל מה שברא לכבודו ברא, וכבודו הוא שלימות הגמורה שתמצא בכרואים, לכ"א לפי מה שיוכל לקבל ולהתעלות. והדעה המוטעת שיתכן לומר שיגיעו רחמי השם ית' על דבר מיוחד להבדילו לטובה מכל בריותיו היא מביאה אסון לעולם, כי בזה תתגבר הטעות, בצירוף אהבת עצמו, הנטועה באדם, ביצר לבבו מנעוריו, יותר על המדה, לחשוב שרק הוא הוא הנבחר והאהוב מאת ד', מצד עצמו. ובאמת ראוי להשכיל כי רחמי השם ושפע חסדו הם מגיעים על כל בריותיו, אלא שלפעמים מתבחרים יחידים מברואיו, מעמים ואישים וכיו"ב, כדי שעל ידם תבא הטובה הכללית השובה לכל המציאות. אבל לומר הגעת רחמים על דבר מיוחד שאין בו מבוא להשלמה הכללית, הוא דבר שאינו ראוי להעלות על לב, והוא דעת [המשחית[ה] חיי המוסר הכללים.

159 - 158

43. ברכות שם. "אנו לומדים מדרכי ד', כן אם הי' סובר שמדותיו רחמים, כלומר מפני המית הרחמים, א"כ יטעה שהוא יצייר שהוא כעין רגש (מצער) [מן צער]. ויאמר שתכלית עשית הטוב והחסד הוא רק כדי להסיר צערו [של ד'] כביכול. א"כ לא יהי' לו מקור ללמוד עשית טוב מפני הטוב, ע"כ משתקין אותו. הקדושה היא אהבת ד' מצד עצמות דרכיו העליונים הטובים, ואהבת הטוב והחסד, באור פניך נתת לנו תורת חיים ואהבת חסד. ע"כ נאמר 'קדשים תהיו' (ויקרא יט ב), כלומר יסוד קיומכם כל המצות בכלל, יהיה לא מצד אהבה עצמית כ"א אהבת הטוב, 'כי קדוש אני ד' (שם), שאיני צריך לבריותי. רק כדי להיטיב להם יצרתים..." אצרות הראי"ה (מהדורת תשס"ב) ב, עמ' 194.

הענין פה 158 - 159

11 (יט) כי תשמע בקול וגו'. לא נאמרו הרשונים ז"ל מה הוסיף המקרא הזה והרי מיירי זהכי עשוין רצון ה' אלא פי' כי תשמע בקול היינו עסק התלמוד והצנה בקול ה' בדיוק כמו שביארנו כ"פ ועי' להלן ל' מקרא ז' . ובאשר דלע"ג דשלוחי מנוח אינס חוקין מכ"ו היכא דשכיחי הזיקא שאני [לכ"ע כמש"כ זכ"ר שמות ל"ב כ"ו זכ"ר ד] והרי אין שכיחי הזיקא יזכר ממעשה עה"ג כמש"כ . מש"ה הוסיף המקרא הנאי כי תשמע בקול שיהי עוסק בתורה כדי לשמור את כל מצותיו וגו' וגם כדי לעשות הישר וגו' היינו נשמרת מצותיו ית' וזכה יהי' עסק התורה מביעת לתקן את אשר נעשות ע"י מעשה עה"ג . ומכאן למדנו דמי שהגיעו מעשיו לידי רוגז ואכזריות או לידי שנאת הצריות חזי יעסוק בתורה לשמה ובזכות זה תמצא ידו להעמיד הליכותיו על דרך הטוב והישר :

כי יצא ידו - כ"ג ק"מ . א"ל

10 (יח) ונתן לך רחמים .

דמעשה עה"ג גורם שלש רעות בישראל . א' שההורג נפש נעשה אכזר בטבע . והנה יחיד הנהרג זכ"ד כבר נבחר לזה שלוחי ז"ד . אבל עיר שלמה בע"כ עלינו להרגיל כמה אנשים להרוג ולהיות אכזרים . ב' שאין לך אדם מאותה עיר שאין לו קרובים בעיר אחרת ומתגברת השנאה בישראל . ג' שנעשה קרחה ומיעוט בישראל . ע"ז הבטיח הכתוב שזכה שמתעבוק זכה זלי שום הנאה מניזה ישוב ה' מחרון אפו . ונתן לך רחמים . מדת רחמים . והכי מפרשי בגמ' יצמות דפ"ט וזכרה פ' עקב : ורחמך . שיהיו אוסדים אותך . ועי' להלן ל' : והרבך . כמשמעו :

כי יצא ידו

9 ה' הבה תפה אתי ישיבי העיר והוא לפי הרוב תרם אתה ואתי כ"ל אשר פה ואתי כ"ל תרם אתה ואתי כ"ל שללה הקב"ה אתי רחוקה ושרפת באש אתי העיר ואתי כ"ל שללה כליל ליהיה אלהיה והיתה תל עולם לא תפנה עוד : "ולא ידבק בידך מאומה מן היתרם למען ישוב יהוה מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבך כאשר נשבע לאבותיך : " כי תשמע בקול יהוה אלהיך לשמר את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום לעשות הישר בעיני יהוה אלהיך :

377 י"ג , י"ג , 6-5

14 הקץ המגולה

רכוננו של עולם נצחי, ומתוך כך התורה נצחית ובחירת ישראל נצחית⁴¹. "כן נשבעתי מקצף עליך ומגער בך"⁴². כל הצרות אינן אלא "רגע באפרי"⁴³. "ברגע קטן עזובתיך, וברחמים גדלים אקבצך"⁴⁴. כשמגיעה עת קץ, שום דבר לא יכול לעכב, כפי שמבאר הגאון רבי שלמה אליאשוב בפרק מיוחד של ספרו "הקדמות ושערים", שאין הגאולה תלויה בתשובה⁴⁵. ברוך השם, מתחיל להופיע הקץ המגולה, "דברי חז"ל: "אין לך קץ מגולה מזה, שנאמר⁴⁶: "ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשארו לעמי ישראל כי קרבו לבוא"⁴⁷. ורש"י מסביר "כשתתן ארץ ישראל פריה בעין יפה". איננו מאמינים במקרייות⁴⁸, וברוך השם היכול יפה מאוד, והוא מראה לנו שנפסק ה"רוגז" האלוהי על העם ועל הארץ. כמשך זמן מסוים היינו בגלות. רבנו של עולם היה "ברוגז" עלינו והשליכנו בין הגויים. כמ"כ, היה "ברוגז" על הארץ. עכשיו רבנו של עולם התפייס קצת אתנו ומחזירנו לארצנו, וכמ"כ הוא מתפייס עם הארץ, "ויהפך ד' אלהיך לך את הקללה לברכה"⁴⁹. "ושבו בנים לגבולם"⁵⁰ "ופדויי ד' ישובון"⁵¹. אנו הולכים ונקבצים מארבע כנפות הארץ, הארץ נותנת יבולה, וגם כמובן הרחוני אנו הולכים ומתקבצים בקיבוצים של לימוד תורה. אשרינו שזכינו לכל זה. כל מיני השינויים שיתהוו בעולם וכל הקפיצות שיקפצו אומות העולם, לא יוכלו לשנות את "ברית שלומי" הקיימת לעד ולנצח נצחים. אנו רואים שהולכים ומתגשמים לעינינו דברי הנביאים על הקץ המגולה, "וברית שלומי לא תמוט, אמר מרחמך ד"⁵².

15 תחיית המתים

מופיעות תחיית ארץ-ישראל ותחיית עם ישראל⁵³, וגם התחיה הרוחנית של האומה⁵⁴. בסוף הברייתא הידועה של רבי פינחס בן יאיר, מוזכרת הגאולה: "רוח הקודש⁵⁵ מביאה לידי תחיית המתים"⁵⁶. "רשעים בחייהן קרויין מתים"⁵⁷, לכן יש גם תחיית המתים כמובן של התעוררות רוחנית שמופיעה על-ידי גדולי תורה ורוח, שיוכלו להביא חזרה בתשובה של כל כלל-ישראל ואף רשעי ישראל. גם זה כלול בתחיית המתים⁵⁸. ככל שזוכה יותר לאור החדש אשר על ציון מאיר⁵⁹, ומתוך כך נוכה בו את כלל-ישראל, יותר נביא את התחייה הרוחנית האמיתית הכלל-ישראלית.

למה הוציא פ"ט דגריה - א" 376-370

16 ימי תפילה ותשובה

ומזה נמשך הענין של ימינו עכשיו, אלול, ימי סליחות ועשרת ימי תשובה בהם מרבים בתפילה ובסליחות יותר מבשאר ימי השנה. אמנם מי "כד' אלהינו בכל קראנו אליו"⁶⁰ תמיד, אבל "דרשו ד' בהמצאו, קראוהו בהיותו קרוב"⁶⁰. אומרת הגמרא: יש מצבים מיוחדים בהם ד' יותר קרוב, בעשרת ימי תשובה⁶¹. אלה ימים של התקדשות והטהרות מיוחדת, דקדוק מעשים. ימים של התרחקות מן הטעויות, לאור תורה, ומתוך זה יש ערך מיוחד להתרוממות האדם כלפי שמיא בתפילה. תורה היא כללית, ותפילה היא פרטית. "שואל אדם צרכיו ב'שומע תפלה"⁶² וכן ב"רפאנו"⁶³. דברים אישיים פרטיים. בתפילה יש פרטיות אינדיבידואלית, "עבודה שבלב"⁶⁴, והיא נמשכת מהמקור הצבורי. שני צינורות אלה יחד משלימים זה את זה, "מסיר אוננו משמע תורה, גם תפלתו תועבה"⁶⁵. תפילה מתוך מקור של תורה מקבלת את ערכה האמיתי. הפרטיות האישית, של עבודה שבלב, נמשכת מהמקור העליון של התורה.

למה הוציא פ"ט דגריה , א" 378

12 נצח ישראל¹⁴ לעומת הגיהנום שלהם, מתחיל להתגלות פה גן עדן בעולם הזה, כדברי חז"ל: "אתה מבקש לראות את השכינה בעולם הזה? עסוק בתורה בארץ ישראל"¹⁵.

על-ידי עיסוק בתורת ארץ-ישראל בארץ-ישראל וביחוד בהר הקודש בירושלים, יותר ניכרת ממשיכות השכינה בישראל. "ושכנתי בתוך בני ישראל"¹⁶. "נצח ישראל"¹⁷ ונצח ארץ-ישראל הם דבר אחד. ברוך השם, הגבולות הולכים וחוזרים לתיקונם, ויותר מזה, אף מתרחבים. "הרחיבי מקום אהלך"¹⁸. ירושלים מתרחבת ומתפשטת בעזרת ד', וגם ערים חדשות הולכות ונבנות כנתניה או עפרה¹⁹ - מתוך כך משתכלל קיבוץ הגלויות "ברחמים גדלים אקבצך"²⁰ "ובחסד עולם"²¹. כשם שנשבעתי שלא יהיה שנית מכול בעולם, "כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבר מי נח עוד על הארץ"²², כך אינה אפשרית המציאות של חורבן עם ישראל. "כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה, וחסדי מאתך לא ימוש, וברית שלומי לא תמוט, אמר מרחמך ד"²³. "נצח ישראל"!

13 נבואה שהוצרכה לדורות

יש להתרגל לשמוע היטב אל דברי הנביאים המדברים אלינו דרך הדורות. כגמרא מבואר שהיו נביאים רבים נוספים על אלו אשר השאירו לנו ספרים, "אלא נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה, ושלא הוצרכה, לא נכתבה"²⁴. לכן אם נבואה נשארה בכתב, זה סימן שהוצרכה לא רק לאותו דור אלא לדורות ולדורנו בכלל. קול דברי ישעיהו וירמיהו אינו פוסק מאז ועד הנה והם גם שייכים למציאותנו. על-כן עלינו לפקוח עינים אל מה שישעיהו מדבר אלינו עכשיו: "ההרים ימושו והגבעות תמוטינה, וחסדי מאתך לא ימוש, וברית שלומי לא תמוט"²³.

ברית קוסמוולוגית

זאת הכרזה על דבר שאינו ניתן להשתנות. כשם ששייכותנו למין האנושי הכללי שנברא בצלם אלוהים אינה ניתנת לשינוי, כך השכלול הגדול של האדם הצבורי, ה"גוי הגדול"²⁵ - אינו ניתן לשינוי. ההבטחה הנבואית "ואעשך לגוי גדול"²⁶ "גוי אחד בארץ"²⁶, נוגעת לאנושות כולה ולהויה כולה. אנו לא רק "לב האומות"²⁷ אלא גם לב כל ההויה כולה²⁸, מרכז כל הבריאה שנבראה בששת ימי בראשית. על-כן אף אם "ההרים ימושו והגבעות תמוטינה" בכל ההויה כולה, "ברית שלומי לא תמוט"²³.